

Број/Број: 03/1-50-14-7-8/11
Сарајево/Sarajevo, 23. 11. 2011.

ПРЕДМЕТ: Информација о посјети чланова Заједничке комисије за одбрану и безбједност БиХ Радионици за одржавање и уништавање муниције и минско- експлозивних средстава (ТРОМ), Добој, 03. 11. 2011.

Заједничка комисија за одбрану и безбједност БиХ посјетила је 03. 11. 2011. године Радионицу за одржавање и уништавање муниције и минско-експлозивних средстава (у даљем тексту: ТРОМ) у Добоју. Састанку су, у име Заједничке комисије, присуствовали: Душанка Мајкић, Нермина Заимовић-Узуновић, Крунослав Врдољак, Мехмед Брадарих, Жељко Грубеших и Јовица Катић.

Из Оружаних снага БиХ састанку су присуствовали: генерал-мајор Ризво Плех, бригадни генерал Драган Вуковић, те пуковник Стево Петровић, управник ТРОМ-а.

Посјету ТРОМ-у пратили су и представници међународних организација: Јасна Драгичевић и Јури Падун из Мисије ОЕБС-а у БиХ и Лејла Хаџихасановић из Штаба НАТО-а у Сарајеву.

ТРОМ је смјештен на подручју Касарне „3. мај“ у Добоју, на површини од 22 хектара. Цјелокупан простор је подијељен у двије зоне – административну и техничку. Мисија ТРОМ-а је двојака:

1. **Одржавање муниције и минско-експлозивних средстава (у даљем тексту: МиМЕС):**
  - а. **редовним контролно-техничким прегледима** - који се тренутно врше на локацијама: „Кула“ Мркоњић Град, „Козловац“ Тузла и Крупа „Хацићи“, а који су у првих 10 мјесеци 2011. године трајали укупно 273 дана и
  - б. **ванредним контролно-техничким прегледима**, гдје је у наведеном периоду урађено 19 прегледа на 11 локација, што је укупно трајало 35 дана.

2. Уништавање МиМЕС-а:

- а. методом делаборације (растављање МиМЕС-а)
- б. методом спаљивања муниције (закључно са калибром 14,5 мм).

Персонална формација ТРОМ-а попуњена је у укупном капацитету од 95%, са 42 припадника ОСБиХ, од чега је 4 официра, 12 подофицира, 8 војника, те 18 цивилних лица.

Када је у питању **уништење МиМЕС-а**, у првих 10 мјесеци 2011. године у ТРОМ-у је уништено укупно 512,6 тона МиМЕС-а. Поред овога, у првих 10 мјесеци у ТРОМ-у је:

- спаљено 8.296.217 комада муниције калибра до 14,5 мм,
- делаборисано 20.309 комада МиМЕС-а, и то:
  - муниције калибра 20 – 57 мм – 1.062 комада,
  - муниције калибра 76 – 155 мм – 3.967 комада и
  - минобацачких мина 60 – 120 мм – 15.280 комада,
- отопљено 18.468 комада МиМЕС-а, и то:
  - од 76 – 155 мм – 3.192 комада и
  - минобацачких мина 60 – 120 мм – 15.276 комада.

Презентујући резултате јединице у 2011. години, пуковник Петровић навео је да је мјесечни просјек уништења 51 тона различитих врста МиМЕС-а, те да до сада није било повреда на раду.

Говорећи о **факторима** који су утицали на овако неповољно остварене резултате, навео је сљедеће:

1. **формација јединице** – наглашавајући овдје најприје недовољан број непосредних учесника у процесу уништења МиМЕС-а. Навео је да јединицу чини свеукупно 42 припадника, те да је тај број недовољан за свакодневно обављање повјерених им задатака на уништењу МиМЕС-а, Говорећи о овом проблему такође је нагласио неусклађеност персоналне и материјалне формације. Поред тога, навео је да је знатан број припадника ове јединице ангажован на другим пословима у оквиру ОСБиХ, а најчешће у служби дежуре, што просјечан број лица који су ангажовани на редовним пословима са МиМЕС-ом своди чак на дневни просјек од 10,3 лица.
2. **Статус дониране опреме** – навео је чињеницу да 90% ове опреме није инсталирано и уопште није у функцији. Овдје је посебно представио пет уређаја:
  - **EWI ротациону пећ за спаљивање муниције до калибра 12,7 мм** - Пећ је донирана од УНДП-а 2006. године и њен радни капацитет је 500 кг муниције по сату. Неисправна је. У фебруару и септембру 2011. године долазила је екипа из

Велике Британије која је констатовала да је генератор на пећи неисправан, те је евентуални поправак ове пећи за њих потпуна непознаница.

- **Уређај за завршни процес уништења („ПИЛА“ ОПТСИ С 290 П)** – дониран је, такође, од УНДП-а, 23. 03. 2011. године. Њен капацитет је непознат, с обзиром да је уређај немонтиран и да је за његову монтажу прије свега потребно обавити грађевинске радове на објекту, као и припрему објекта за инсталирање. По процјени стручњака, на овој машини била би ангажована два до три лица.
- **Линија за демонтажу муниције** – УНДП је 14. 07. 2010. донирао двије машине које су монтиране у јулу 2011. године. Монтажу је урадила фирма АММСОЛ из Бањалуке, коју је унајмио УНДП ради тестирања опреме. Капацитет ове опреме је тренутно непознат, а по процјени стручњака, за рад на оба уређаја истовремено било би потребно ангажовати седам послужилаца.
- **Уређај за одвајање упаљача до калибра 155 мм** – дониран 26. 03. 2010. године од Владе Краљевине Норвешке. Овај уређај је привремено инсталиран за потребе обуке људства за рад на њему. Капацитет уређаја је непознат, а према процјенама, два лица би била ангажована за рад на њему у оквиру технолошког процеса делаборације.
- **Радионица за делаборацију и ремонт МиМЕС-а** – донирана од Републике Турске 12. 08. 2009. године. Радионица је монтирана, али се тренутно не користи. Њена примарна намјена је одржавање МиМЕС-а. Капацитет је непознат, а процјењује се да би за потребе њеног пуног капацитета било ангажовано 18 лица.

3. Складиштење секундарних сировина – навео је да се на локацији ове касарне налази преко 1.000 тона секундарних сировина, што свакако представља отежавајући фактор у њиховом раду, с обзиром на чињеницу да више немају никаквих могућности за даље складиштење ових елемената. Разврставајући по количини фурде, навео је да се на овој локацији налази:

- месингана фурда - 199.493 кг,
- фурда месингане згуре – 155.284 кг,
- лимена фурда до 3 мм – 109.504 кг,
- лимена фурда преко 3 мм – 94 939 кг, те
- жељезна фурда – 491.236 кг.

4. Остали фактори:

- **За хидраулични уређај намијењен за растављање артиљеријске муниције нема мјеста у постојећим објектима**, те је према томе овај уређај привремено постављен у објекту гдје је инсталирана опрема за делаборацију и одржавање МиМЕС-а. Уређај се користи, али је за његово трајно коришћење потребно извршити припрему објекта у грађевинском смислу.
- **"Казани" за спаљивање ситне муниције** су у прилично лошем стању и ускоро неће моћи бити даље коришћени због дотрајалости.

- **Вредновање рада опасног по живот** – војна лица ангажована на пословима уништења МиМЕС-а у ТРОМ-у имају додатак за плату у износу од 10% од основице, по основу рада на средствима ОПАСНИМ ПО ЗДРАВЉЕ. Треба напоменути да је рад на уништењу ових материја ОПАСАН ПО ЖИВОТ, те да би према томе надокнаду за рад на овим пословима требало вредновати према таквој категоризацији. Ипак, с друге стране, цивилна лица, према Одлуци о посебним додацима на плату Савјета министара БиХ, немају право ни на овај додатак од 10%.
- **Недостатак заштитне опреме за људство** ангажовано на уништењу МиМЕС-а је такође фактор који у знатној мјери успорава постојећи процес уништења МиМЕС-а.

Говорећи о циљевима рада Радионице, пуковник Петровић је навео три основна циља:

1. безбједност људи и опреме;
2. повећање капацитета уништења МиМЕС-а у ТРОМ-у, те
3. регулисање питања из области права (ХТЗ опрема, рад са материјама опасним по живот и здравље).

У вези са наведеним проблемима у раду, пуковник Петровић је предложио низ **рјешења** како би се побољшало тренутно стање у ТРОМ-у:

1. Када су у питању **организационе јединице**, предлаже се **усклађивање персоналне са материјалном формацијом**, с обзиром да у постојећој формацији нису предвиђена лица за рад са донираном опремом. Према њиховој процјени, потребно је 36-40 извршилаца за стављање у функцију свих радних тачака по стављању у функцију опреме која се налази на локацији ТРОМ-а. Навео је да је тачан број извршилаца могуће одредити тек након израде Технолошких поступака.

Надаље, приликом реализације плана ангажовања са три тима за контролно-техничке прегледе МиМЕС-а, потребно је имати још један тим за ротацију.

2. Када је у питању **донирана опрема**, потребно је **инсталирати донирану опрему**, односно инсистирати на стручним експертизама, пробним тестирањима итд., ради безбједности лица која ће руковати њом, али и због релативно високе цијене опреме.

Тренутно се у ТРОМ-у ради према Технолошким поступцима развијеним за рад на опреми која је коришћена у претходном периоду. Потребно је израдити нове Стандардне оперативне процедуре (у даљем тексту: СОП) према условима које захтијева опрема која је инсталирана, а у складу са Привременим упутством за уништавање МиМЕС-а МОБиХ;

На крају, потребо је у потпуности **реализовати обуку** људства за рад на донираној опреми;

3. Када је, пак, у питању **складиштење секундарних сировина**, потребно је **размотрити могућност што хитнијег растеређења локације од секундарних сировина**.
4. Када су у питању **остали фактори**, потребно је јасно **регулисати питања из области права**, а у првом реду набавка адекватне ХТЗ опреме за заштиту тијела и органа за дисање, те вршити континуирано обезбјеђење ХТЗ опреме.

Затим, неопходно је ријешити **адекватан додатка на плату**, у складу са врстом послова који се реализују - рад са средствима опасним по ЖИВОТ.

Одржавање и атестирање постојеће опреме треба да буде континуирано, а у првом реду сервисирање противпожарних апарата, громобранских инсталација, видео надзора, “казана” и друге опреме која се користи у ТРОМ-у.

На крају презентације, пуковник је навео **могућности за повећања капацитета ТРОМ-а**, које подразумевају:

1. **измјену персоналне формације јединице**, у смислу:
  - а. повећање броја извршилаца за уништење МиМЕС-а;
  - б. одвајање људства за извршење контролно-техничког прегледа МиМЕС-а;
  - ц. додатно ангажовање људства за логистичку подршку (а у првом реду за пријем муниције, затим рад са секундарним сировинама, као и припрему пјешадијске муниције за уништење, одржавање локације, људство за управљање СИТ-ом и сл.);
  - д. ојачавање управе радионице – односно ангажовање технолога за МиМЕС, руковоаца материјалним средствима, официра за материјално-финансијско пословање, административног подофицира...)
2. **инсталирање и стављање у функцију дониране опреме;**
3. **обезбјеђење простора за смјештај постојеће опреме и њено стављање у функцију;**
4. **рјешавање проблема уских грла у процесу уништавања МиМЕС-а – што се односи на процес отапања ТНТ-а).**

Своју презентацију пуковник Петровић је закључио чињеницом да се, имајући у виду све напријед наведене проблеме, постојећи резултати постигнути у процесу уништења МиМЕС-а могу оцијенити као добри, а посебно из разлога што у радовима није било повријеђених.

Душанка Мајкић, предсједавајућа Комисије, након презентације пуковника Петровића, навела је да је ТРОМ специфична организација и да је у њему до данас доста тога урађено, наводећи да се ради о једином капацитету у БиХ који може да оправда сваки грам уништеног наоружања. Ипак, истакла је да је још увијек непознаница зашто ТРОМ уништава само 1000 тона наоружања годишње и зашто војни капацитети у складу с тим не врше делаборацију и већих калибара. Она је изразила посебно интересовање за повећање уништења МиМЕС-а у ТРОМ-у, нарочито узимајући у обзир чињеницу да ће Штаб НАТО-а у БиХ обезбиједити све услове за обуку људи за рад на новој опреми и стицање праксе у раду. Своју дискусију је закључила чињеницом да нестабилна муниција у БиХ представља огромну опасност, те да према томе одговорност лежи на свим политичким факторима у БиХ како би се данашњи капацитети ТРОМ-а повећали и уништавање МиМЕС-а у њему удвостучило.

Мехмед Брадарих изразио је занимање за евентуалне купце секундарних сировина насталих процесом делаборације, као и могућности евентуалног пребацивања ових сировина на неку другу локацију.

Генерал-мајор Ризво Плех навео је да продаја секундарних сировина није у надлежности ТРОМ-а, те навео да би свако пресељавање сировина на неку другу локацију подразумијевало и повећање даљих трошкова (транспорт и сл.).

Члановима Комисије је затим објашњен процес делаборације, који подразумијева сљедеће: када се узме једна граната, прво се одврне упаљач. Упаљачи се по одвртању складиште на овој локацији, а затим се шаљу на „Гладна брда“ у Гламочу, гдје се методом детонације уништавају. По одвртању упаљача, раздваја се зрно од чауре. Зрно се топи у радионици и складишти се на овој локацији као елемент делаборације. Експлозив се такође топи, а затим се хлади у калупима и у облицима „погача“ превози на једну од двије локације (Мркоњић Град или Хацићи). Барут се сијече, а потом спаљује. На крају, остаје чаура, која се сијече на два дијела, како би била неупотребљива.

На упит Душанке Мајкић – ко из Министарства одбране има организациону везу са ТРОМ-ом и да ли из те институције неко долази да прикупи информације у вези са ТРОМ-ом, генерал Вуковић је одговорио да је у МОБиХ за то задужен бригадир Велимир Перић из сектора логистике (с обзиром да је ТРОМ извршна јединица у оквиру логистичке базе), те да је он у ТРОМ-у ове године био у два наврата. Бригадир Перић је био у контактима са УНДП-јем у вези са донираним машинама.

Појашњавајући уговоре о донирању опреме, генерал Вуковић је објаснио да, након пријема опреме, руководилац ТРОМ-а потпише записник о примопредаји опреме, док све даље правне послове у вези са уговором завршава Министарство одбране БиХ. Они према томе само знају када ће машина доћи, али немају податке о томе када ће бити извршена њена монтажа, као ни одговоре на питања да ли ТРОМ-у за обављање његових задатака заиста треба било која од тих машина.

Пуковник Стево Петровић навео је да су машине које су дошле у ТРОМ нове, али да се још увијек не знају прави капацитети тих машина, те подсјетио на то да те машине свакако траже и повећање капацитета обуке припадника ОСБиХ. Неке од донираних машина, као што је она коју су донирали Енглези, изгледају доста модерно, али траже стално обнављање и одржавање. С друге стране, казани у којима се спаљује муниција ситног калибра је ручни рад људи који су запослени у ТРОМ-у и својим изгледом су доста неугледни, али су изузетно функционални.

Генерал Вуковић навео је да је за оперативне потребе Оружаних снага БиХ довољно 8.000 тона наоружања, што представља 1/3 наоружања којим ОСБиХ тренутно располаже. Ова количина би се дала лако одржавати и обнављати. Преостале 2/3 наоружања и МиМЕС-а требало би ријешити, односно уништити их, с обзиром да међу постојећим наоружањем има и оног из 1972. године. Процјене говоре да би, ако би се сваке године уништиле по двије тоне МиМЕС-а, Босни и Херцеговини требало око 16 година да се у потпуности ријеша нестабилног МиМЕС-а.

Појашњавајући проблем људства у ТРОМ-у, пуковник Петровић је навео да је, од укупно 42 човјека, њих чак 20 ангажовано на неким другим пословима (на контролно-техничком прегледу, а одређени број људи у ТРОМ-у уопште не ради са муницијом – то су у првом реду медицинске сестре-техничари, столари и електричари). По два подофицира и два војника су ангажована за дежуре, тако да када се све ово узме у обзир, са пратећим боловањима и годишњим одморима, у неким ситуацијама је на пословима уништења МиМЕС-а ангажовано свега 10-ак лица, што је изузетно мало.

Још једном је подсјетио на **приоритете у рјешавању проблема** с којима се ТРОМ сусреће, а они су:

1. исталирати у потпуности донирану опрему и пустити је у погон,
2. обучити персонал за рад на донираној опреми, што надаље подразумијева и промјену организационо-формацијске структуре ТРОМ-а, чиме би ова јединица била додатно попуњена са истовременим укидањем одређених позиција у ОСБиХ, с циљем реструктурирања и повећања капацитета ТРОМ-а,
3. обучити људе за вршење контролно-техничког прегледа,
4. повећањем људских капацитета остварили би се услови за увођење 2. радне смјене у ТРОМ-у, чиме би се значајно повећао број уништеног МиМЕС-а током године,
5. ријешити питање више од 1.000 тона секундарних сировина које су настале процесом делаборације, а смјештене су на подручју ТРОМ-а.

Душанка Мајкић захвалила је на пријему и обећала да ће Заједничка комисија одржати састанак са Министарством одбране БиХ, како би том приликом дошла до сазнања шта

је ово министарство урадило са УНДП-јем када је у питању донација наведених машина у ТРОМ-у, као и посебан састанак са представницима УНДП-а, како би сазнали шта је УНДП спреман урадити како би се покренуо рад на овим машинама и повећао капацитет ове радионице.

Чланови Комисије су затим обишли погоне ТРОМ-а, те практично остварили увид у све елементе који су презентовани током састанка са представницима ТРОМ-а.

Председавајућа Заједничке комисије

Душанка Мајкић